

УДК 351

І. О. Тимочко,
аспірант кафедри регіонального та місцевого розвитку,
Науково-навчальний інститут державного управління
Національного університету "Львівська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7821-0740>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.3.107

СТАТУС УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

І. Tymochko,
Postgraduate student, Institute of Public Administration
of Lviv Polytechnic National University, Ukraine, Bryukhovychi, Lviv region

COMBATANT STATUS IN UKRAINE: PUBLIC AND ADMINISTRATIVE ASPECT

У статті проаналізовано особливості надання статусу учасника бойових дій, правові засади його визначення, діяльність публічних інституцій щодо реалізації статусу учасника бойових дій, зокрема щодо забезпечення їх прав, гарантій. Зокрема, зазначено прогалини у Законі України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", проаналізовано актуальні зміни та перспективи застосування цього нормативно-правового акту щодо реалізації статусних характеристик учасників бойових дій. Проаналізовано діяльність публічних інституцій щодо необхідності визначення на законодавчому рівні та відзначення осіб, які брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. У статті розкрито публічно-управлінський вплив на процеси формування та реалізації статусу учасника бойових дій через здійснення державного управління, зокрема у сфері соціального захисту через органи загальної і спеціальної компетенції. Актуалізовано доцільність застосування програмного підходу до соціального захисту учасників бойових дій. Визначено переваги застосування програми, які виявляються через комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем соціального захисту, розподілу соціального захисту на окремі елементи, поділ за територіальною приналежністю, фінансування за рахунок Державного бюджету України, узгодження за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням. Аргументовано, що у сфері соціального захисту можна застосувати такі державні цільові програми: загальнодержавні програми соціального захисту; інші програми, метою яких є розв'язання окремих проблем соціального захисту окремих категорій учасників бойових дій, а також за територіальним критерієм; загальнодержавні програми соціального розвитку. Здійснено пропозицію щодо можливості застосування програм обласного значення, зокрема цільових програм підтримки учасників бойових дій. З цією метою було проаналізовано Обласну цільову програму підтримки учасників бойових дій, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил на 2022–2026 роки Вінницької області.

The article analyzes the features of granting the status of a combatant, the legal basis for its definition, the activities of public institutions for the implementation of the status of a combatants, in particular, to ensure their rights and guarantees. In particular, gaps in the Law of Ukraine "On the status of war veterans, guarantees of their social protection" were noted, current changes and prospects for the application of this regulatory legal act on the implementation of the status characteristics of combatants were analyzed. The activities of public institutions are analyzed regarding the need to determine at the legislative level and celebrate the persons who were directly involved in the implementation of measures necessary to ensure the defense of Ukraine, protect the security of the population and the interests of the state in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The article reveals

the public-administrative influence on the processes of formation and implementation of the status of a combatants through the implementation of public administration, in particular, in the field of social protection through bodies of general and special competence. The expediency of applying a programmatic approach to the social protection of combatants has been updated. The advantages of the application of the program are determined, which are manifested through a set of interrelated tasks and measures aimed at solving the most important problems of social protection, the distribution of social protection into separate elements, division by territorial affiliation, financing from the State Budget of Ukraine, coordination in terms of implementation, composition of performers, resource provision. It is argued that the following state targeted programs can be applied in the field of social protection: nationwide programs of social protection; other programs, the purpose of which is to solve certain problems of social protection of certain categories of participants in hostilities, as well as according to the territorial criterion; nationwide social development programs A proposal has been made on the possibility of using programs of regional significance, in particular, targeted programs to support combatants. For this purpose, the Regional Target Program for Supporting Participants in Combat Operations, Their Families and Family Members of the Fallen (Deceased) Participants of the Anti-Terrorist Operation/Joint Forces Operation for 2022–2026 in Vinnytsia Oblast was analyzed.

Ключові слова: статус, учасник бойових дій, публічно-управлінський аспект, державне управління, реалізація статусу учасника бойових дій, соціальний захист.

Key words: status, combatant, public administration aspect, public administration, implementation of the status of a combatant status, social protection.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні в Україні прийнято десятки нормативно-правових актів, які регулюють питання учасників бойових дій, визначають їх статус, регулюють питання соціального захисту, матеріально-фінансового забезпечення, соціальної адаптації тощо. Але, в умовах активної фази військової агресії Російської Федерації проти України, постійно змінних кількісних та якісних показників учасників бойових дій, змін критеріїв надання статусу учасника бойових дій, механізмів реалізації гарантій учасників бойових дій та інших безлічі неврегульованих питань, актуальним залишається як наукова сторона вивчення даної проблематики (як передумова до застосування нормативних, економічних, соціальних та інших елементів концепту учасника бойових дій), так і практика застосування статусних характеристик у сфері соціального та іншого захисту учасників бойових дій в Україні. Науковим завданням виступає виявлення та фіксація у науковій, нормативній площині, статусних характеристик учасників бойових дій з можливістю подальшою їх реалізацією як на практиці так і в теорії публічного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та методичні основи дослідження питань соціального захисту населення зробили українські вчені, такі як Л. Баранник, С. Березіна, Л. Васечко, О. Жук, О. Кириленко, Е. Лібанова, Л. Клівіденко, М. Мальований, О. Насібова, Н. Савченко, Н. Телічко, М. Шаварина, С. Юрій. У межах дослідження питань соціального захисту учасників бойових дій в Україні окремі аспекти досліджували такі вчені, як: В. Баштанник, Т. Безверхнюк, П. Витко, В. Волянський, Н. Гнидюк, В. Діуліна, В. Козаков, М. Пилипчук, С. Чукут, І. Шпекторенко та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз особливостей надання статусу учасника бойових дій, правові засади до його визначення, діяльність публічних інституцій щодо реалізації статусу учасника бойових дій, зокрема щодо забезпечення їх прав, гарантій, у тому числі в соціальних, матеріальних та психологічних аспектах.

Для цього поставлено такі завдання: проаналізувати правові засади надання статусу учасника бойових дій, виявити недоліки; виявити прогалини у нормативно-правовій основі здійснення публічного управління у сфері реалізації статусу учасника бойових дій; виявити можливі перспективи розвитку державного управління у сфері соціального захисту учасників бойових дій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статус учасника бойових дій був визначений особам, які були залучені до проведення антитерористичної операції, особам задіяним у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях на строк не менше ніж 30 календарних днів, у тому числі за сукупністю днів перебування в районах її проведення.

У Законі України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" у статті 5 зазначається, що учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час (Перелік підрозділів, що входили до складу діючої армії, та інших формувань визначається Кабінетом Міністрів України) [1].

Особам, які брали участь у виконанні бойових (службових) завдань в умовах безпосереднього зіткнення та вогневого контакту з противником, у проведенні розвідувальних заходів, що підтверджено оперативним штабом з управління антитерористичною операцією чи Об'єднаним оперативним штабом Збройних Сил України (об'єднаним командним пунктом об'єднаних сил), а також які отримали поранення, контузії, каліцтва, що унеможливило подальше виконання ними відповідних завдань (крім випадків необережного поводження із зброєю та ухилення від військової служби шляхом самокалічення або шляхом симуляції хвороби), статус учасника бойових дій надається незалежно від кількості днів залучення їх до проведення антитерористичної операції чи здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Механізм отримання статусу учасника бойових дій визначений постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 413 "Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України" [2].

Нормативно-правова база визначає такі категорії громадян, яким надається статус учасника бойових дій:

військовослужбовцям (резервістам, військовозобов'язаним, добровольцям Сил територіальної оборони) Збройних Сил, Національної гвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, Держспецтрансслужби, військовослужбовцям військових прокуратур, особам рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції ДФС, поліцейським, особам рядового, начальницького складу, військовослужбовцям МВС, Управління державної охорони, Держспецзв'язку, ДСНС, Державної кримінально-виконавчої служби, співробітникам Служби судової охорони, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України;

особам, які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захи-

сту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, брали безпосередню участь в антитерористичній операції, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, за умови, що в подальшому такі добровольчі формування згідно з переліком, визначеним Антитерористичним центром при СБУ та Генеральним штабом Збройних Сил, були включені до складу Збройних Сил, МВС, Національної поліції, Національної гвардії та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів;

Відповідно до частини першої статті 65 Конституції України, статті першої Закону України "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України" [3], статті першої Закону України "Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону" [4], Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні" [5], з метою участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та /або інших держав проти України, українці та громадяни інших країн, що перебували на території України добровільно забезпечували (або добровільно залучалися до забезпечення), у складі добровольчих формувань, у тому числі, що діяли та діють без державної реєстрації, були утворені або самоорганізувалися, для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України і у взаємодії із Збройними Силами України, Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією, Національною гвардією України, Службою безпеки України, Державної прикордонної служби України або іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями чи правоохоронними органами, брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів.

Деякі люди стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у період дії воєнного стану при здійсненні самооборони під час виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

При цьому на сьогодні законодавством не передбачена процедура надання статусу "учасник бойових дій" особам, які не вступили до Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань чи правоохоронних органів, однак брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, пе-

ребуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів.

Нормативно-правова прогалина існує і для осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у період дії воєнного стану при здійсненні самооборони під час виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Такий стан справ обумовлює необхідність визначення на законодавчому рівні та відзначення осіб, які брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та тих осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у період дії воєнного стану при здійсненні самооборони під час виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Законопроект № 7322 [6] який був розроблений за безпосередньої участі фахівців Мінветеранів, 12 січня 2023 року Верховна Рада України конституційною більшістю голосів прийняла у другому читанні та в цілому. "За" проголосували 310 народних депутатів України. Законопроект № 7322 передбачено визначення учасниками бойових дій осіб, які не вступили до Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань чи правоохоронних органів, однак брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, а також відзначення осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у період дії воєнного стану при здійсненні самооборони під час виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Документ також визначає коло осіб, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України.

Як зазначили фахівці Мінветеранів, ухвалення даного закону є вкрай важливим, особливо в частині врегулювання прецедентів щодо надання відповідних статусів цивільним особам, які з перших днів повномасштабної агресії Російської Федерації проти України брали безпосередню участь у захисті країни. Прийняття законопроекту надає Мінветеранів можливість врегулювати подібні прецеденти.

Законопроект передбачено внесення змін до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", Закону України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні" [7] щодо визначення учасниками бойових дій осіб, які не вступили до Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань чи правоохоронних органів, однак брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, а також відзначення осіб, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у період дії воєнного стану при здійсненні самооборони під час виконання завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Таким чином пропонується розширити коло осіб (їх сімей), на яких поширюються пільги, встановлені статтею 12 та 13 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" (зокрема, пільги на оплату житлово-комунальних послуг, безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням і одержання ліків та компенсаційні виплати за пільговий проїзд), що у свою чергу зумовить необхідність збільшення видатків державного бюджету та місцевих бюджетів на реалізацію положень законопроекту.

Міністерство фінансів України у експертному висновку до законопроекту зазначає, що його прийняття потребуватиме додаткових видатків з державного бюджету, однак, відсутність вихідних параметрів (а саме кількість осіб, які набудуть відповідних статусів) не дозволила обрахувати вартісну величину впливу законопроекту на показники бюджету. Тому, в порушення вимог частини першої статті 27 Бюджетного кодексу України та частини третьої статті 91 Регламенту Верховної Ради України до законопроекту не надано належне фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки) та пропозиції змін до законодавчих актів України щодо скорочення витрат бюджетів та/або джерел додаткових надходжень бюджетів для досягнення збалансованості бюджетів.

Згідно з Законом України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" учасник бойових дій має право, зокрема, на такі пільги:

— безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням. Порядок надання путівок, розмір порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України, гранична вартість санаторно-курортної путівки у 2021 році для учасників бойових дій становить 15015 грн, для осіб з інвалідністю внаслідок війни з числа учасників антитерористичної операції 13062 грн

— першочергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов.

Щорічно до 5 травня учасникам бойових дій виплачується разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України, у 2021 році грошова допомога учасникам бойових дій виплачувалася у розмірі 1491 грн

Водночас проектом передбачено надання статусу учасника бойових дій "Особам, які з 24 лютого по 25 березня 2022 року відповідно до Закону України "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України" або у складі добровольчих формувань брали участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України... у взаємодії із Збройними Силами України... та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями та правоохоронними органами" (новий пункт 25 частини першої статті 6 Закону про статус ветеранів війни). Проте положення цього пункту містять ознаки правової невизначеності, оскільки законодавчо не обґрунтовані часові рамки "з 24 лютого по 25 березня 2022 року" участі осіб у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України..." для надання статусу учасника бойових дій. Положення зазначеного пункту не забезпечують також чіткого завершеного правового механізму реалізації його положень, оскільки не зрозуміло, про які "добровольчі формування" йдеться. Адже відповідно до Закону України "Про основи національного спротиву", який введено в дію з 01.01.2022 року, складовими національного спротиву є, зокрема, територіальна оборона (передбачено утворення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад). При цьому надання статусу учасника бойових дій добровольцям Сил територіальної оборони Збройних Сил України та особам, які входили до складу добровольчого формування територіальної громади, законодавчо вже врегульовано.

Актуальним вже сьогодні та, особливо, у найближчій перспективі залишається соціальний захист учасників бойових дій, який здійснюється через реалізацію державної політики, недержавних фондів, грантів, благодійних організацій тощо. Державне управління у сфері соціального захисту здійснюють органи загальної і спеціальної компетенції. До повноважень Верховної Ради України належить затвердження загальнодержавних програм соціального розвитку (п. 6 ст. 85 Конституції України). Доцільним видається вдосконалити програмний підхід до соціального захисту такої великої за чи-

сельністю, динамічної за кількісним та якісним складом частини населення України. Державним замовником такої Програми доцільно визначити Міністерство праці та соціальної політики. Переваги застосування програми виявляються через комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем соціального захисту, розподілу соціального захисту на окремі елементи, поділ за територіальною приналежністю, фінансування за рахунок Державного бюджету України, узгодження за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [8].

У сфері соціального захисту можна застосувати такі державні цільові програми:

загальнодержавні програми соціального захисту — це програми, які охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади;

інші програми, метою яких є розв'язання окремих проблем соціального захисту окремих категорій учасників бойових дій, у тому числі за територіальним критерієм.

загальнодержавні програми соціального розвитку — соціальні, що передбачають розв'язання проблем підвищення рівня та якості життя, проблем безробіття, посилення соціального захисту населення, поліпшення умов праці, розвиток охорони здоров'я та освіти; тобто ті, які вирішують проблеми не гострого початкового періоду захисту учасників бойових дій.

На обласних рівнях приймаються цільові програми підтримки учасників бойових дій. До прикладу, у Вінницькій області було прийнято Обласну цільову програму підтримки учасників бойових дій, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил на 2022—2026 роки [9]. Обласна програма на 2022—2026 роки — це комплекс заходів, які реалізуватимуться з метою надання комплексу соціальних, психологічних та інших послуг громадянам, які є учасниками бойових дій, членами їх сімей та членами сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил. Програма розроблена відповідно до Законів України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні", "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях". Указів Президента України від 18 березня 2015 року № 150 "Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції" та від 30 липня 2018 року № 116 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року "Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях", рішення 42 сесії обласної Ради 7 скликання від 21 лютого 2020 року № 921 "Про Стратегію збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року".

Реалізація заходів Програми сприятиме підтримці належного соціального, морально-психологічного ста-

ну учасників бойових дій, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил, забезпеченні потреб у соціальному обслуговуванні та психологічній підтримці. Метою обласної Програми є реалізація комплексу взаємопов'язаних завдань і заходів, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем, які виникають у регіоні та поєднання зусиль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій різних форм власності, спрямованих на поглиблення соціального захисту, адаптації, спільної координації наявних ресурсів для забезпечення державних гарантій учасників бойових дій, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил.

Основні заходи, які потребують матеріального забезпечення та на які виділяються кошти обласного бюджету:

— надання одноразової матеріальної допомоги особам, які отримали поранення під час проходження АТО/ООС в східних областях України та надання матеріальної допомоги членам сімей загиблих військовослужбовців з нагоди державних свят та дати створення військової частини;

— забезпечення участі ветеранської спільноти у всеукраїнських заходах, форумах, маршах та інших заходах;

— компенсаційна виплата за навчання учасників бойових дій та їх дітей (уродженцям Вінницької області та особам, які на час подачі документів до навчального закладу офіційно були зареєстровані на території Вінницької області) на контрактній формі навчання денного відділення вищих навчальних закладів Вінницької області III—IV рівнів акредитації, незалежно від форми власності закладу та які вперше здобувають певний освітньо-кваліфікаційний рівень;

— надання щорічної одноразової матеріальної допомоги дітям загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил до Дня святого Миколая;

— надання щорічної матеріальної допомоги членам сімей захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України;

— організація поховання загиблих (померлих) осіб, які брали участь в АТО/ООС (у межах вимог діючого законодавства) та надання матеріальної допомоги для здійснення.

Заходи, які не потребують фінансування та включені в обласну програму:

— проведення засідань дорадчих органів при райдержадміністраціях та виконкомах міських рад міст обласного значення, на які покладено завдання координації роботи з сім'ями учасників бойових дій, членами їх сімей та членами сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил з метою організації, здійснення та моніторингу надання соціальної підтримки цим сім'ям відповідно до їх потреб;

— забезпечення супроводження соціальних питань учасників бойових дій, в тому числі тих, які перебувають на лікуванні та реабілітації у військових госпіталях та інших закладах охорони здоров'я і со-

ціального супроводу осіб з інвалідністю за місцем проживання;

— забезпечення пільгового відвідування учасниками бойових дій, членами їх сімей та членами сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил театрално-видовищних заходів та музейних закладів області.

Державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій полягає в забезпеченні прав, гарантій і компенсацій. Формування системи задоволення певних соціальних потреб ветеранів війни враховує забезпечення їхньої адаптації та психологічної реабілітації, санаторно-курортним лікуванням, технічними та іншими засобами реабілітації, житлом, надання їм освітніх послуг, дотримання трудових прав, соціальної та професійної адаптації, пільг у сплаті певних видів послуг, пенсійного забезпечення тощо [10].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Основу нормативно-правового забезпечення соціального захисту учасників бойових дій становлять Конституція України, відповідні закони, укази Президента та України та урядові рішення, програми обласних і місцевих органів самоврядування. Понад ста нормативно-правовими актами регламентуються суспільні взаємовідносини у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. Попри це, система соціального захисту учасників бойових дій сьогодні залишається належно неврегульованою на законодавчому рівні. Питання соціального захисту учасників бойових дій регламентуються Законом України "Про статус ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту" № 45 від 22 жовтня 1993 р. Закон № 45 спрямований на захист учасників бойових дій шляхом: встановлення правового статусу учасників бойових дій; забезпечення належних умов для підтримки здоров'я; надання пільг, переваг і соціальних гарантій; формування в суспільстві шанобливого ставлення до них. У Законі визначено базові права, пільги та гарантії для учасників бойових дій, але не прописано відповідні механізми та порядки реалізації цих прав, що ускладнює їх використання.

Сьогодні система пільг, яка налічує їх понад 20 видів, здебільшого має компенсаторне, а не мотивувальне спрямування, не зважає на особливості сьогодення та не забезпечує гідного рівня життя ветеранів війни.

Разом із тим, неможливо вирішити всі проблеми лише за допомогою грошей, а тому окремим напрямком розвитку державної політики у досліджуваній сфері є створення подальшої соціальної адаптації учасників бойових дій, формування відповідних форм їх зайнятості та працевлаштування, робота над вирішенням поточних та стратегічних питань щодо медичного забезпечення (у тому числі реабілітаційного).

Актуальним є питання фінансово-економічного забезпечення учасників бойових дій, що потребуватиме додаткових фінансових витрат з Державного бюджету України. Враховуючи активну фазу військової агресії

Російської Федерації проти України наразі не вбачається за можливе прорахувати кількісні показники та потребу забезпечення. Таким чином, фінансове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій, беззаперечно слід вважати одним із найбільш пріоритетних напрямків державної політики у досліджуваній сфері.

Література:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Закон України № 3551-12 від 22.10.1993. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
2. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення. Постанова Кабінету Міністрів України № 413 від 20.08.2014р. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#Text>
3. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України № 2114-IX від 03.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>
5. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
6. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання учасниками бойових дій осіб, які брали безпосередню участь в здійсненні заходів необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та інших питань. № 7322 від 27.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39499>
7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 2—3, ст. 36.
8. Про державні цільові програми: Закон України. № 1621— від 18.03.2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>
9. Про затвердження Обласної цільової програми підтримки учасників бойових дій, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) учасників антитерористичної операції/операції об'єднаних сил на 2022—2026 роки. Рішення №298 від 24 грудня 2021 р. <https://vinrada.gov.ua/upload/files/8Sklikannya/15ses/298.pdf>
10. Ткаченко О. В. Методологічні засади дослідження кадрового забезпечення державного управління освітою в Україні / О. В. Ткаченко // Вісник Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка. — 2014. — № 1 (1). — С. 88—91.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine "On Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution "On the approval of the Procedure for granting and withdrawing the status of a participant in combat operations of persons who defended the independence, sovereignty and territorial integrity of Ukraine and took direct part in the anti-terrorist operation, ensuring its conduct or in the implementation of measures to ensure national security and defense, repel and deter armed aggression of the Russian Federation in the Donetsk and Luhansk regions, ensuring their implementation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0%BF#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On ensuring the participation of civilians in the defense of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On the participation of citizens in the protection of public order and the state border", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
5. President of Ukraine (2022), Decree "On the introduction of martial law in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2022), Draft Law "On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the recognition as participants in hostilities of persons who directly participated in the implementation of measures necessary to ensure the defense of Ukraine, the protection of the safety of the population and the interests of the state in connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine and other issues", available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39499> (Accessed 25 Dec 2022).
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine "On Rehabilitation of the Disabled in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2961-15#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On State Special Programs", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text> (Accessed 25 Dec 2022).
9. Vinnytsia Regional Council (2021), "On the approval of the regional target program of support for combatants, their family members and family members of deceased (deceased) participants in the anti-terrorist operation/operation of the joint forces for the years 2022-2026", available at: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/8Sklikannya/15ses/298.pdf> (Accessed 25 Dec 2022).
10. Tkachenko, O.V. (2014), "Methodological principles of the study of personnel provision of the state management of education in Ukraine", *Visnyk Kyivs'koho Natsional'noho universytetu im. T.H. Shevchenka*, vol. 1 (1), pp. 88—91.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2023 р.